

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Gagauzové severovýchodního Bulharska

Kiril Christov

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Gagauzové severovýchodního Bulharska

Kiril Christov

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Jakoubková Budilová, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen
uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí své bakalářské práce Mgr. Lence Jakoubkové Budilové, Ph.D. za její rady, podporu, trpělivost a důvěru. Děkuji všem svým informátorům, bez kterých by tato práce nevznikla.

„Stačilo pouze pozorovat sociologický experiment, který se tu rozvíjel před mými očima... Hledal jsem společnost zjednodušenou do nejprostší podoby. Zjednodušenou do té míry, že jsem měl před sebou jen jednotlivé lidi.“

Claude Lévi-Strauss, Smutné tropy, 1966

Obsah

1	Úvod	1
2	Gagauzové	3
2.1	Gagauzština	5
2.2	Gagauzové ve světě	5
2.3	O původu Gagauzů a osídlení v Bulharsku	6
2.4	Jak se kdo jmenuje?	8
3	Smutné pobřeží	9
3.1	Na sever od Varny	11
3.1.2	Kavarna a Bălgarevo	13
3.1.3	Z Božurce do Mogilište	14
3.1.4	Mogilište	14
3.1.5	Božurec	16
3.1.6	Rakovski	16
3.1.7	Goričane a Božanovo	17
3.2	Výsledky lokalizace	17
3.3	Metodologie výzkumu	17
3.3.2	Zúčastněné pozorování	19
3.3.3	Polostrukturované rozhovory	20

3.3.4	Demografické údaje a sběr archivních materiálů.....	20
3.4	Problémy otevřené identity.....	21
3.5	Vstup do terénu.....	22
3.6	Koncepty a hypotézy.....	23
3.6.2	Otázka identity.....	24
3.6.3	Původ gagauzských Bulharů.....	25
3.6.4	Komunita Bălgareva.....	26
3.6.5	Osmanský komplex.....	27
3.6.6	Ongäl.....	28
3.6.7	System pojmenovávání.....	29
3.6.8	Příbuzenská terminologie.....	32
3.7	Shrnutí výsledků výzkumu.....	34
4	Závěr.....	35
5	Použitá literatura a prameny.....	38
6	Resume.....	43
7	Přílohy.....	44

1 Úvod

Terénní výzkum je stěžejním nástrojem sociální a kulturní antropologie. V průběhu studia mi bylo umožněno získat potřebné znalosti a zkušenosti nutné k absolvování vlastního badatelského projektu, jehož výsledky zde prezentuji.

Předmětem mého zkoumání byli obyvatelé části historické oblasti Jižní Dobrudže (bulharské území ohraničené na východě městem Dobrič, na západě mořem, na severu Dunajem a na jihu Varnou), etnická skupina pravoslavného vyznání s dodnes neobjasněným původem. Nemám ambice přijít s další teorií o jejich původu. Mým cílem bylo zkoumat a zaznamenat přítomnou, živoucí a funkční komunitu a její kulturu s akcentem na strategii pojmenovávání.

V této práci se věnuji zpracování výzkumu komunity Gagauzů v severovýchodním Bulharsku, který jsem absolvoval v roce 2014. Gagauzové v Bulharsku jsou až na výjimky českými vědci opomíjeni. Toto je první česká práce s ambicemi podat ucelenější přehled o gagauzském osídlení v Bulharsku. Pokud takové osídlení funkční komunitou existuje.

Nenov (2010, s. 83) považuje výzkum Gagauzů za místní etnografický dekorativní folklorní element, který nepřichází s žádnými novými poznatky. Touto prací se pokusím doplnit mnohé etnografické klasické studie o socio-kulturní antropologickou optiku s širším záběrem.

Sběrem archivních dat jsem doplnil bibliografii a cenné zdroje přímo ze zkoumané lokality. V teoretické části pak zpracovávám všechny dostupné materiály nastudované před výzkumem i po jeho ukončení.

Na počátku výběru tématu bakalářské práce byla praktická rada doktorky Jakoubkové Budilové, která doporučila cílit mé budoucí bádání do oblastí, která je mi dobře známa.

Díky znalosti bulharštiny a zaměření badatelů působících na Zápa-
dočeské univerzitě v Plzni byla země mého budoucího výzkumu určena
již na začátku studia.

První důležitou hypotézu stanovenou na základě dostupných mate-
riálů jsem definoval s jistými obavami ještě před samotným výzkumem.
Existuje v Bulharsku stále ještě skupina obyvatel hovořící turkickým
jazykem nebo již došlo k úplné integraci s majoritní většinou? Přežila tato
kultura do dnešních dnů? Pokud by v terénu byla hypotéza negována,
další výzkum by ztratil opodstatnění.

Vzhledem k nepřilíš badatelsky prozkoumanému prostředí, jsem
další hypotézy ponechal až do doby realizace kvalitativního výzkumu
s použitím tradičních výzkumných nástrojů.

Cílem této práce je identifikace a následná deskripce na základě
lokalizované a zdokumentované populační charakteristiky Gagauzů
v severovýchodním Bulharsku a lokalizování komunity vhodné ke kvalita-
tivnímu výzkumu, průzkum a analýza dalších sídel uváděných v literatuře.

V empirické části popisuji průběh dvou terénních výzkumů v Bul-
harsku. Kompletuji informace, třídím fakta, kóduji rozhovory, stanovuji
hypotézy a vyvozuji závěry. Oblast severovýchodního Bulharska nepatří
mezi časté destinace badatelů. Absence dostupných zdrojů do jisté míry
zaručovala určitou vyjadřovací svobodu, proto také popisuji některé pocity
a nálady. Jsem přesvědčen, že jediné práce obohacená o reflexi, mnohdy
až intimního charakteru, bude uvěřitelná, přijatelná a vhodná k možné
navazující práci s předkládaným textem. Volím formy analýzy v souvis-
lostech, nabízím alternativy k závěrům stanoveným na základě písem-
ných pramenů obohacené o rozměr člověka informátora a člověka autora.
Proces kódování jsem doplnil v průběhu konceptualizace o emoce, jejichž
přítomnost nebo naopak absenci považuji za relevantní informační pra-
men individuálního kulturního vyjádření, stejně jako fakta plynoucí z pí-

semných a obrazových zdrojů. V této části bakalářské práce přiznávám některé pocity, které považuji za klíčové, a neupírám je ani informátorům. Upozorňuji na vlastní hranice objektivního poznání a míru uvědomění chápání problematiky v kontextu. S vědomím literární hranice vědecké práce není popisný charakter některých kapitol samoučelný. V souladu se zadáním práce a v rámci empirické relevance popisuji v závěrečné části výsledky výzkumu a identifikuji další směr možného terénního výzkumu Gagauzů v Bulharsku.

Z důvodu nemožnosti odfiltrovat subjektivní rozhodování v terénu a omezeným možностям paušalizovat závěry kvalitativního výzkumu, jsem pro prezentaci v této práci zvolil při psaní osobnější singulár.

2 Gagauzové

Seznámení s Gagauzi v Bulharsku věnuji teoretickou část této práce, která obsahuje stať věnovanou teoriím původu, které budu konfrontovat v empirické části. Na počátku uvedu základní informace o gagauzštině a výskytu Gagauzů ve světě.

V úvodu zmíním práci dvou studentů oboru hospodářských a kulturních studií České zemědělské univerzity v Praze, kteří v roce 2013 provedli terénní výzkum zaměřený obecně na Gagauze na Balkáně. Mayer (2015) ve své práci *Gagauzové – jazyk a jejich etnická identita* zpracovává výsledky terénního výzkumu v Moldávii. V Bulharsku a Řecku krátce působily mimo jiné Neužilová a Reifová (Reifová, 2015).

Na jejich práce, které se soustřeďují na výzkum pozorováním, rozhovory a studiem zahraničních a českých pramenů, navážu výzkumem vlastním. Díky jazykové vybavenosti mohu pobývat a pracovat v terénu delší dobu a zpracovat data v bulharštině.

Do padesátých let 19. století Gagauzové figurovali v registrech obyvatel jako Bulhaři hovořící turecky. Kvůli válkám mezi Ruskem a Tu-

reckem od druhé poloviny 18. do poloviny 19. století došlo k masivním demografickým změnám v celé oblasti Jižní Dobrudže, původního výskytu Gagauzů. Bulhaři-Gagauzové byli vysídleni do Moldávie kolem roku 1811 z vesnice Bežanovo a Goričani do vesnice Avdarma. Z Kavarny a Varny a o dva roky později z Bălgareva, Kamen Brjagu a Dobričko do Komratu. Obyvatelé Kučeva putovali do Čokmajdanu. Lidé z Vojvody byli vysídleni do vesnice Etulija. V roce 1812 byli vysídleni obyvatelé Vinice do Dezgindže. Do Kazajakli byla vysídlena vesnice Červenci. V roce 1820 bylo vysídleno Kumanovo do vesnice Čumaj. Ve třicátých letech 19. stol. byly vysídleny do Moldávie další vesnice: Izbornik a Esenice z Varnenska do oblasti regionu Komrat. Na Ukrajinu byli vysídleni roku 1811 obyvatelé vesnic Primorci, a to do oblasti Oděsy stejně jako obyvatelé Brestaku (blízko Varny). V roce 1819 došlo k vysídlení Dobriče do vesnice Starij Trojan (Kalijsko, oblast Oděsy). Na Ukrajinu byla roku 1820 vysídlena vesnice Kumanovo do Čumaj a o deset let později vesnice G. Manastir do Jurevka (Gradešliev, 1993, s. 6–9).

Není zcela uspokojivě zdokumentován další vývoj migrace Bulharů-Gagauzů, především v pozdějších dobách. Menší kolonie jsou známy kromě Ukrajiny a Ruska také v Kazachstánu, Tádžikistánu a Uzbekistánu. K těmto migračním vlnám docházelo za vlády Stalina, který pokračoval v řízeném vysídlování (Gradešliev, 1993, s. 8).

Stamenová (2007, s. 7) uvádí, že k této vlně docházelo ve čtyřicátých letech 20. století během represí.

Gradešliev (1993, s. 14–18) uvádí, že po roce 1850 v oficiálních cařihradských soupisech Gagauzové pod tímto označením nefigurují. Zmínky o Gagauzích, kteří zůstali v bulharské oblasti, pocházejí z druhé poloviny 19. století.

Menšiny na Balkáně získaly určitou ochranu až po Berlínském kongresu v roce 1878. Blíže k tématu Petráš (2000, s. 77).

Z výše uvedených důvodů jsou Gagauzové ve 20. století v menších skupinách (s výjimkou Moldavska) usídleni v mnoha státech od Řecka po Kazachstán.

2.1 Gagauzština

Gagauzové ovládají jazyky států, ve kterých žijí, samotnou gagauzštinu (s výjimkou moldavské autonomní republiky) však ve školách nevyučují. Patří mezi západní oghuzské jazyky altajské jazykové rodiny. O přesné zařazení jazyka se dodnes vedou spory. V literatuře bývá považována za dialekt turečtiny s vlastním přiznaným statusem oficiálního jazyka.

Podle Gradešlieva (1993, s. 5–6) je dodnes pro Turecko turkický jazyk Gagauzů nesporným důkazem, že jsou tureckou etnickou skupinou.

Gagauzština je silně ovlivněna prvky slovanskými, rumunskými a řeckými (Europeum, 2012). Jazyk se mezi Gagauzy v Bulharsku předává pouze orální tradicí. Gagauzština používá latinskou abecedu, ale literatura uvádí i texty psané cyrilicí. První známé texty náboženské povahy psané v gagauzštině pocházejí až z počátku 20. století. Mayer (2015, s. 43) uvádí první uznanou formu gagauzštiny, která vznikla až v roce 1957 v Moldavské SSR.

2.2 Gagauzové ve světě

Celou populaci tvoří přibližně 350 000 osob v několika státech. Nejpočetnější diaspora Gagauzů (cca 150 000 osob) žije v současném Moldavsku, kam Gagauzové přesídlili během migrační vlny na přelomu 18. a 19. století. Zdejší etnická skupina projevuje od osmdesátých let 20. století zájem o založení vlastního státního útvaru. Moldavsko uznává Gagauzům v rámci státu politickou autonomii. Populace Gagauzů pak obývají části Ruska (Rostov a okolí), Turecko, Ukrajinu (Oděsu), Ru-

munsko, Bulharsko, Řecko a Makedonii (Etničeski malcinstveni obštnosti, 2013).

Jediný pokus z oblasti genetické antropologie proběhl v první dekádě 21. století v Moldavsku. Práce *The Gagauz, a Linguistic Enclave, are not a Genetic Isolate* (Nasidze et al., 2007) ve výsledku potvrzuje, že geneticky nejsou Gagauzové izolátem a v minulosti docházelo ke kombinaci s geny z okolních majoritních společností. Důvodem je nejpravděpodobněji křesťanství, které tak umožňovalo Gagauzům uzavírat manželství i mimo svou společnost díky náboženství sdílenému s okolní majoritou.

O Gagauzech (a Tatarech) na Krymu píše Katchakovski (2005), ale nejobsáhlejším sborníkem, který v současnosti na téma Gagauzů vyšel, je ruská kniha *Gagauzi* (Guboglo et al., 2011).

2.3 O původu Gagauzů a osídlení v Bulharsku

Zřejmě první česká zmínka o Gagauzích v Bulharsku pochází z pera Konstantina Jirečka. Jireček působil v Bulharsku od roku 1879, kdy byl povolán do Bulharska, kde také zastával funkci ministra školství ve vládě knížete Alexandra Battenberga po státním převratu v roce 1881 (Rychlík, 2002, s. 234–236).

Ve své knize *Cesty po Bulharsku* Jireček (1888, s. 606–622) popisuje v části věnované cestám po oblasti mezi Varnou a Kaliakrou staré obyvatele – Gagauze, křesťany hovořící turecky. Jireček přichází s informací, že sídla Gagauzů byla mnohem rozsáhlejší a jejich řidší osídlení na konci 19. století přisuzuje ruským válkám v posledních 120 letech. Autor přičítá původ Gagauzů k některému tureckému kmenu, který se v lokalitě Jižní Dobrudže usadil před příchodem křesťanů.

Jireček, stejně jako Rychlík (2002, s. 101) považuje Gagauze za potomky turkotatarského kmene Kumánů, kteří již prokazatelně ve 12.

století obývali černomořské pobřeží společně s kmeny Pečeněhů a Uzů. Kromě migrace do Besarábie a dále na sever až na poloostrov Krym měla na ubývající populaci Gagauzů v Bulharsku vliv také pozdější poč-
řování na konci 19. století (Rychlik, 2002, s. 227).

Manov (2015) zastává stejnou kmenovou teorii. Původ výskytu samotných Gagauzů časově určuje do období 9. století. Přiklání se k teorii, že ze tří kmenů je nejpravděpodobnějším původním kmenem kmen Uzů (Oguzů nebo Oghuzů).

K oguzké teorii se kloní i autor publikace *Minalo bez bădește* (Conev 2012, s. 127). Autor hovoří o Bulharech-Oguzech, kteří se usídlili v Jižní Dobrudži.

Pavlov (2015) ve své práci doplňuje kmenovou teorii o teorií původu potomků chána Asparucha – Prabulharů. Další z nastíněných teorií je společná kmenová teorie, tedy že Gagauzové jsou potomci všech tří kmenů. Další možností je původ u seldžuckých Turků (13. století). Pavlov výčet teorií o původu uzavírá možností, že Bulhaři v oblasti přijali turečtinu v dobách nadvlády Osmanské říše.

Hatlas (2011) ve své práci *The Gagauz People in Bessarabia* přichází s další teorií poturčených Řeků.

Teorie původu Gagauzů u Prabulharů je mezi autory oblíbená. Příznivcem teorie je mimo jiné Želev (2015). Původ Dobrudžanů (obyvatel oblasti Jižní Dobrudže) vidí u Prabulharů také Nenov (2010, s. 57).

Bulharský etnolog Boev (1982, s. 113–114) se přiklání ke dvěma teoriím. Gagauze považuje buď za turkicky hovořící Bulhary, nebo za původní Prabulhary. Tuto teorii zastávali také čeští bratři Škorpilovi, kteří v Bulharsku úspěšně působili a etablovali zde mnohé vědní obory.

Přehledný souhrn teorií o původu Gagauzů přináší Stamenova (2007, s. 7–17).

Osídlení v Jižní Dobrudže, resp. v Kavarnenské oblasti, do které jsem soustředil výzkum, se datuje až do dob před naším letopočtem. Kavarna je spjata úzce s gagauzskou kulturou. Její původní název byl Čirakman. Pod tímto názvem je uváděna v textech, ve kterých nejstarší zmínky o sídle Čirakman datují autoři k roku 1230, tedy do období vlády cara Ivana Asena II (Karanfilov 2002b).

O osídlení Gagauzy v oblasti pojednávají sborníky *Kavarna* (Vasiliev, Genov, Kicjov, 1984) nebo jedna z prací Karanfilova *Bit i duševnost na kavarnenci* (2010). Z dalších prací uvádím knihu *Rodeni ot boga* (Vieliev, 2012) a Enciklopedija Kavarna (Karanfilov 2003a).

Gagauzové dnes v Bulharsku podle autorky *Iskri ot minaloto* (Diamondieva-Jordanova, 2011, s. 29) obývají města Kavarnu, Bălgarevo, oblast Šablensko a Varnensko.

Podle Stamenové (2007, s. 7) žijí také v oblastech Provadijsko a Novopazarsko. Neoficiální odhady uvádějí údajné číslo o počtu Gagauzů v Bulharsku až na 40 000. Naprostá většina jako svou národnost uvádí bulharskou. Tento odhad pochází ze sedmdesátých let 20. stol.

2.4 Jak se kdo jmenuje?

Omezené zdroje přípravu na terénní výzkum komplikovaly. Z materiálů, které mi byly inspirací a cennou teoretickou zkušeností, jmenuji za všechny práci Bialora *What Is In a Name? Aspect of the social organization of a greek farming community related to naming customs* z roku 1967 (in Lockwood, s. 95–108), zaměřené na strategii pojmenovávání.

Další významnou prací a příkladem terénního výzkumu na Balkáně je výzkum systému *zadruga* v Srbsku (Hammel et al., 1975, s. 335–373). O systému rodinných systémů jsem informace čerpal z práce *Bălgarska semejno-rodova leksika. Enciklopedičen rečnik*, ve kterém autoři popisují strukturu složení vlastních jmen (Holiolčev, Mladenov, Radeva, 2012).

Strategie pojmenovávání potomků v bulharské etnologii patří mezi nejpopulárnější témata. Jméno u Bulharů je nejen důležitým faktorem umožňující identifikaci, ale také vyjádření rodové příslušnosti. Bulhar ve svém jménu nosí své předky dvou generací. Nejen rodové příjmení, ale jméno otce je tím, co odlišuje tento systém od např. v Česku tradičního pojmenovávání dvěma jmény. Stareva (2006, s. 5) v úvodu své knihy zmiňuje latinské *Nomen est omen*. Pro obyvatele Bulharska byla v minulosti mnohdy skutečně osudná. Násilné přejmenovávání celých skupin mělo devastující účinky na celé populace menšin.

Otázkou zůstává, jak dalece se stalo přejmenovávání v různých historických etapách osudným pro Gagauze v Bulharsku. Jména se tak stala prvním antropologickým vodítkem, jež jsem při terénním výzkumu sledoval.

V souvislosti s tradicemi pojmenovávání, strategiemi a blízkým tématem příbuzenstvím v Bulharsku odkazují na dvě důležité knihy, které mi v předodjezdové přípravě pomohly chápat složitost problematiky. *Ličното ime v bălgarskata tradicija* (Krūsteva-Blagoeva, 1999) a *Sobstvenite imena v Bălgaria. Izsledvanija, analiz, problemi* (Dimitrova-Todorova, 2011).

Nedílnou součástí přípravy bylo studium pravoslavného kalendáře a práce Mizova *Tajnata na ličното ime* (1987).

Součástí terénního výzkumu byl sběr dat: fotografií, nahrávek, záznamů, textů, knih, genealogických a rodových záznamů.

3 Smutné pobřeží

V empirické části této práce se budu věnovat terénním výzkumům, které jsem absolvoval v srpnu a září roku 2014. Celkem jsem v Bulharsku pobýval 24 dní. Následně získané informace a zkušenosti vyhodnotím a podrobím je analýze.

Inspirací k uskutečnění tradičního výzkumu mi byla práce *Anthropological perspectives on Kinship* (Holý, 1996).

Úvodem kapitoly podotýkám, že oblast je mi dobře známa. Absolvoval jsem přes deset několikadenních individuálních cest na severovýchod Bulharska. První z nich již v dětském věku. Díky srovnání v horizontu tří desetiletí, jazykové vybavenosti a zájmu o celý region byl můj příjezd snadný. Přes původní sebevědomí, jak popíši v jedné z následujících kapitol pobyt v kůži antropologa, snadný rozhodně nebyl.

Je zdáním prvního pohledu a počáteční zkušenosti, že v oblasti severovýchodního pobřeží Bulharska ke změnám téměř nedochází. Architektura je zde konzistentní, bez známek turistického boomu, kterému brání nevhodné geologické podloží, omezené přístupy k moři a špatná infrastruktura. Z pocitů, které cestovatel nebo badatel vnímá v prvních dnech, převládá apatie bez výrazných emocí. Lidé, zvířata, osady, městečka i moře působí dojmem uvíznutí v čase a prostoru. Rozbořená mola stále nikdo neopravil. Domy, které před třiceti lety chátraly, pomalu zanikají v bodláčí. A lidé? Dědové na lavičkách, rybáři u svých sezónních chatrčí, povětšinou děti a staří. Absence generace středního věku je zneklidňující. Snad jen smrduté cisterny rezivějící nad četnými vrty na plyn nahradil les větrných elektráren. Je těžké posoudit, zda takové vizuálně necitlivé bodnutí technikou oblasti alespoň ekonomicky nebo sociálně prospívá.

Melancholie místa, pocity zmaru z prvních rozhovorů, vyprahlost lidí i přírody – přes všechn neklid jsem v srdci smutného pobřeží zažil dobrodružství klasického antropologického výzkumu.

3.1 Na sever od Varny

Před uvedením metodologie samotného výzkumu věnuji část práce lokalizaci v terénu. Z dostupných materiálů jsem vyčlenil několik oblastí, které jsem během prvního srpnového výzkumu navštívil, a to za účelem identifikovat komunity Gagauzů vhodné k následnému pobytu. Mapováním regionu oblasti Jižní Dobrudže jsem věnoval prakticky celou první část výzkumu v terénu.

Jak jsem v teoretické části práce blíže popsal, mají Gagauzové obývat několik vesnic severně od Varny až k rumunským hranicím na severu. Z čistě praktického hlediska jsem již předem z lokací vynechal pro jeho velikost město Dobrič. Má pozornost se soustředila na menší obce, ve kterých jsem mohl předpokládat sociálně funkční komunitu s minimálními demografickými změnami v posledních desetiletích, kdy byly sepsány významné zdroje informující o Gagauzích v Bulharsku.

O demografických změnách blíže např. autor knihy *Bălgarskoto černomorie prez vāzraždaneto* (Tonev, 1995).

Mapa s vyznačenými městy a vesnicemi, které jsem navštívil v rámci lokalizace, je přílohou této práce viz obr. 1.

Kromě mapování jsem uplatňoval ve vesnicích metodu polostrukturovaných rozhovorů s náhodnými informátory, a to za účelem postupného získávání dalších kontaktů pro následný výzkum metodou tzv. *snowball sampling*. Hlavním cílem plánovaných rozhovorů bylo sebrání kontaktů na případné informátory. V každé lokaci jsem pořídil množství fotografií, které mi měly usnadnit orientaci v další fázi výzkumu, a snímky smu-

tečních oznámení, která jsou tradičně vyvěšována po bulharských městech, a to za účelem analýzy jmen jednotlivých rodin.

Informátory v textu uvádím s pořadovým číslem a v některých případech vlastním jménem. Pasportizační údaje informátorů jsou součástí příloh, Tabulka 1. Přepisy a poznámky z rozhovorů, stejně jako následné kódování jsem zaznamenával do terénního deníku. Ručně psaný deník jsem následně přepisoval do on-line multimediálního dokumentu v programu OneNote společně s fotografiemi, video-záznamy, dokumenty aj.

Tuto část výzkumu jsem absolvoval bez automobilu. Doprava v oblasti se tak stala časově neúměrně náročnou. Absence jízdních řádů a nespolehlivá řídká síť soukromých dopravců značně ztížila orientaci. Některé plánované návštěvy lokací jsem byl nucen absolvovat až během zářijového termínu.

Turismus je jednou z mála příležitostí k zaměstnání mimo zemědělství a řídký průmysl v oblasti. První lokací, kterou jsem navštívil, byl proto Balčik. Ve městě jsem navštívil archeologické a etnografické muzeum, ale zdejší zaměstnanci nedokázali podat žádné relevantní informace o Gagauzích. Zaměstnance muzeí jsem na začátku výzkumu považoval za slibné budoucí informátory. Vínou jejich neznalosti problematiky nebo pouhého nezájmu o spolupráci nebo rozhovor jsem musel přehodnotit důležitost obdobných kontaktů. Z rozhovorů s Informátorkou 1 a Informátorem 2 jsem nezískal žádná relevantní data ani kontakty. Věděl jsem, že v případě neúspěchu s „informovanými“ komunikačními partnery bude získávání kontaktů nejjednodušší u seniorů. U Informátorky 3 jsem částečně uspěl, seniorka na místní promenádě potvrdila, že Gagauzové obývají okolí města Kavarna.

Po neúspěchu v Balčiku jsem pozornost zaměřil na Kavarnu a Bălgarevo.

3.1.2 Kavarna a Bălgarevo

Kavarna (Obr. 10) je po Dobriči největší město dobrudžské oblasti. Je známa velkým heavy-metalovým hudebním festivalem, na který jsou místní obyvatelé velmi pyšní. Stěny panelových domů zdobí obří fresky známých hudebníků, v parku jsou umístěny sousoší metalových kapel a zpívající skulptury jsou vyvedeny skutečně detailně, včetně mikrofonů a bronzové aparatury. Centrum města je lemováno panelovými domy, hlavní náměstí nahrazuje velkolepá betonová promenáda spojující severní a jižní část města. Chrámy zde leží vedle bizarních železobetonových konstrukcí z éry komunismu. I přes architektonickou nevládnost jsou místní obyvatelé relativně vstřícní a negativní aspekty zaznamenané v průběhu rozhovorů (především na špatnou ekonomickou situaci a nezaměstnanost) nebyly časté.

V Kavarně jsem měl v úmyslu kontaktovat hlavní možnou informátorku Živku Stamenovu, spoluautorku práce *Gagauzite v Bălgaria. Zapiski ot terena* (2007), která bohužel před mou návštěvou zesnula, a proto má „sněhová koule“ stále zůstávala skromná. Ve městě jsem identifikoval knihovnu s veřejnou čítárnou, dále dvě muzea a centrální park vhodný k navazování kontaktů s místními. Dalším přirozeným místem setkávání bylo autobusové nádraží, hlavní přestupní uzel pro celou oblast. Ve městě jsem absolvoval první relevantní rozhovor s knihovnicí (Informátorka 4). Informátorka pochází ze smíšeného bulharsko-gagauzského manželství, doma rodina neužívá žádných zvyků odlišných od majoritních bulharských ani nepoužívají gagauzštinu:

„Můj muž je Gagauz, ale oba jsme Bulhaři. Máme stejného Boha.“

Tato informátorka mě odkázala na možnou stěžejní informátorku v Bălgarevu Maju, jejíž otec je údajně v regionu známý popularizátor gagauzské kultury.

Po dalších šesti neúspěšných rozhovorech se seniory a jednou matkou s dítětem na vycházce jsem pomalu začal pociťovat, že identifikovat Gagauze bude složitý úkol.

V muzeu Kavarny jsem pořídil několik slibných knih a podrobné mapy oblasti. Lokací v dalších oblastech jsem strávil několik zbývajících dnů první části terénního výzkumu a začátek výzkumu v září.

3.1.3 Z Božurce do Mogilište

Stamenova ve svém úvodu ke studii o Gagauzích (2007, 5) uvádí, kromě oblasti okolí Balčiku, Varny a Kavarny, typické vesnice s převládající populací Gagauzů. Z uvedených vesnic jsem postupně navštívil Božurce, Bălgarevo, Mogilište, Rakovski, Goričane a Božanovo.

Bălgarevo byla jistota. Ihned po příjezdu jsem vedl rozhovor s velmi starou obyvatelkou (Informátorka 5):

„Jsme Bulhaři, máme jednu církev, ale v srdci jsme Gagauzové.“

Nebylo v mém zájmu příliš uspíšit vstup do terénu, proto jsem zdokumentoval vesnici, zajistil ubytování u místní rodiny a následně jsem se vypravil lokalizovat další možné vesnice s populací Gagauzů.

3.1.4 Mogilište

Mogilište je velmi malá, těžko dostupná vesnice severně od Kavarny. Krátký pobyt zde postačil k tomu, abych označil vesnici za sociálně vyloučenou. Většina domů zjevně není obydlena a hlavním centrem pro setkávání jsou lavičky před obchodem. Již v dopoledních hodinách místní muži v produktivním věku holdovali alkoholu v míře, která znemožnila vést relevantní rozhovory.

Fotografování mi nebylo umožněno. Z rozhovoru, který byl veden neefektivně se všemi najednou, vyplynulo mnoho negativních emocí jak

vůči mé osobě, tak k předmětu mého bádání, se kterým jsem skupinu seznámil. Obyvatelé Mogilište, se kterými jsem hovořil, nerozlišovali mezi turečtinou a gagauzštinou. Svůj původ určili u besarabských Gagauzů. Výjimkou byl Informátor 6. Po dlouhém slibném rozhovoru jsem musel konstatovat, že tento informátor pouze fabuluje. Poprvé jsem se tak setkal se skutečným nebezpečím záměrného uvádění informací, které se od informátora očekávají. Tento rozhovor jsem musel z konceptualizace zcela vyloučit stejně jako společný rozhovor s ostatními obyvateli, a to na základě testování validity informací takto získaných. Mogilište je velmi malá, těžko dostupná vesnice severně od Kavarny. Krátký pobyt zde stačil k tomu, abych označil vesnici za sociálně vyloučenou. Většina domů zjevně není obydlena a hlavním centrem pro setkávání jsou lavičky před obchodem. Již v dopoledních hodinách místní muži v produktivním věku holdovali alkoholu v míře, která znemožnila vést relevantní rozhovory.

Fotografování mi nebylo umožněno. Z rozhovoru, který byl veden neefektivně se všemi najednou, vyplynulo mnoho negativních emocí jak vůči mé osobě, tak k předmětu mého bádání, se kterým jsem skupinu seznámil. Obyvatelé Mogilište, se kterými jsem hovořil, nerozlišovali mezi turečtinou a gagauzštinou. Svůj původ určili u besarabských Gagauzů. Výjimkou byl Informátor 6. Po dlouhém slibném rozhovoru jsem musel konstatovat, že tento informátor pouze fabuluje. Poprvé jsem se tak setkal se skutečným nebezpečím záměrného uvádění informací, které se od informátora očekávají. Tento rozhovor jsem musel z konceptualizace zcela vyloučit stejně jako společný rozhovor s ostatními obyvateli, a to na základě testování validity informací takto získaných. Mogilište je velmi malá, těžko dostupná vesnice severně od Kavarny. Krátký pobyt zde stačil k tomu, abych označil vesnici za sociálně vyloučenou. Většina domů zjevně není obydlena a hlavním centrem pro setkávání jsou lavičky před obchodem. Již v dopoledních hodinách místní muži v produktivním věku holdovali alkoholu v míře, která znemožnila vést relevantní rozhovory.

Fotografování mi nebylo umožněno. Z rozhovoru, který byl veden neefektivně se všemi najednou, vyplynulo mnoho negativních emocí jak vůči mé osobě, tak k předmětu mého bádání, se kterým jsem skupinu seznámil. Obyvatelé Mogilište, se kterými jsem hovořil, nerozlišovali mezi turečtinou a gagauzštinou. Svůj původ určili u besarabských Gagauzů. Výjimkou byl Informátor 6. Po dlouhém slibném rozhovoru jsem musel konstatovat, že tento informátor pouze fabuluje. Poprvé jsem se tak setkal se skutečným nebezpečím záměrného uvádění informací, které se od informátora očekávají. Tento rozhovor jsem musel z konceptualizace zcela vyloučit stejně jako společný rozhovor s ostatními obyvateli, a to na základě testování validity informací takto získaných.

K obyvatelům Mogilište jsem cestu nenašel.

3.1.5 Božurec

Božurec (Obr. 11) je malou vesnicí ležící západně od Kavarny. Vesnici jsem zdokumentoval, ale kromě zjevně nenavštěvovaného malého kostela se zarostlým vchodem a špatně zásobeným obchodem zde nebylo co ani koho zkoumat. I přes snahy zavést rozhovor s některým z obyvatel jsem nebyl úspěšný. Božurec trpí masivním odchodem obyvatel a je zřejmé, že funkční komunita, pokud zde byla nějaká v minulosti, se v současnosti nikterak neprojevuje.

3.1.6 Rakovski

Příjezd do vesnice Rakovski (Obr. 12) byl velmi náročný a bylo nutné použít vypůjčený automobil. Kvalita silnic je v oblasti velmi špatná, ale příjezd do této vesnice byl skutečně nadmíru složitý. Na místo vesnice, byť již vylidněné, jsem našel torzo bývalého zemědělského družstva z dob komunismu. Na nástěnce bylo nejnovější smuteční oznámení několik let staré. Zde se nejen nežije, zde se již ani neumírá. V Rakovski jsem žádnou komunitu nenalezl.

3.1.7 Goričane a Božanovo

V Goričane (Obr. 13) a Božanovu vyvrcholila má badatelská deprese. Začal jsem pochybovat o svých schopnostech vést rozhovory, nalézt alespoň jednu další funkční vesnici. Ani zde jsem nebyl schopen identifikovat Gagauze. Mapováním těchto dvou vesnic (a dopravou do nich) jsem strávil dva vzácné dny, a zcela bez výsledku.

3.2 Výsledky lokalizace

Stamenova a její spoluautoři (2007, s. 5) hovoří o komunitách Gagauzů ve výše uvedených lokalitách. Z vlastního pokusu o lokalizaci mohu vyvodit závěr, že osídlení Gagauzy se potvrdilo pouze v Bălgarevu, které jako jediná vesnice s funkční komunitou umožnila následný výzkum. Ve městě Kavarna žije příliš vysoký počet obyvatel, což plánované bádání ve stanoveném rozsahu kvalitativního výzkumu znemožnilo.

3.3 Metodologie výzkumu

Po lokalizaci vhodné vesnice jsem přizpůsobil metodologii kvalitativního výzkumu jediné komunitě sídlící v Bălgarevu. Další validní informace různého charakteru jsem získal především ve městě Kavarna.

Komunitou zde míním obyvatele žijící ve vesnici, kde většina obyvatel koexistuje ve funkční struktuře vztahů společenských institucí.

Kulturu komunity vnímám jako vlastní interpretace poznatků ze zúčastněného pozorování nebo interpretace interpretací informátorů. Jednotlivé kódy pak třídím do významových struktur. Cílem bude zhuštěný popis, jak ho popisuje Geertz (2000, s. 13-42).

Úvodem této kapitoly je třeba podotknout, že sběr dat probíhal kontinuálně v průběhu dvouleté přípravy na výzkum, v jeho průběhu i v procesu zpracování nasbíraných dat. Teoretická část mé práce proto doznala

značných změn, především v oblasti věnující se původu Gagauzů v Bulharsku, jejich výskytu v oblasti Jižní Dobrudže a díky postupně získaným informacím doznaly změn i jednotlivé hypotézy, které jsem v průběhu výzkumu nově nedefinoval.

Konspektování literatury bylo doplněno o množství zdrojů získaných při samotném výzkumu a nové poznatky jsem zařadil logicky na začátek této práce, proto nejsou součástí závěrečné analýzy.

Pilotáž jsem uskutečnil v roce 2013 formou strukturovaných otázek, které jsem dotazníkovou formou zasílal členům internetových fór a skupin (např. fanoušci gagauzského fotbalového týmu s bydlištěm v Bulharsku, zájmová uzavřená skupina na Facebooku sdružující obyvatele Bălgareva apod.). Musím konstatovat, že tato pilotáž nebyla pro další práci užitečná. Reakce in vivo se diametrálně lišily od reakcí anonymního šetření na internetu.

Nejdůležitějším faktorem terénního výzkumu je relevantní skupina informátorů. Ty jsem získával nabalováním, tzv. „snowball sampling“. (Jeřábek 1992, 45).

Po studiu dostupné literatury jsem vybral systém pojmenování nosným antropologickým prvkem poznání etnografické skupiny. Pracoval jsem s hypotézou identifikace Gagauzů na základě pojmenování potomků odlišného od majoritní bulharské společnosti. Jak v následujících kapitolách ozřejmím, od tohoto prvku jsem ustoupil a flexibilně nahradil zkoumání pojmenování zkoumáním příbuzenské terminologie v rámci zaznamenávání genealogie.

Jako klíčovou metodu výzkumu jsem zvolil zúčastněné pozorování s důrazem na každodennost a intersubjektivnost doplněné ve vhodných příležitostech o polostrukturované rozhovory. Již z fáze lokalizování jsem přizpůsobil klíčová témata vhodná k následnému kódování.

Rozhovory jsem doplňoval sběrem dat orální historie, kdy jsem volně nechal informátory hovořit o vlastním původu a historii obce.

Demografické údaje jsem nasbíral díky oficiálním pramenům a z dokumentace místní samosprávy.

Fotodokumentace pomohla v terénu i v následné komparativní analýze obrazových pramenů.

Data jsem zaznamenával do terénního deníku, a pokud informátoři souhlasili, pak také audio a video záznamy.

V neposlední řadě jsem se věnoval sběru archivních materiálů, jejichž kompletnost umožnila doplnění teoretické části o cenné informace nebo jejich validaci z více zdrojů.

3.3.2 Zúčastněné pozorování

Zúčastněné pozorování chápu jako proces asimilace za účelem od-filtrování osobnosti badatele při běžných činnostech konaných komunitou. Úkolem této činnosti je umožnění vést rozhovory s informátory a podat deskriptivní zprávu co nejobjektivněji. Upozadit vlastní osobnost zcela nejde, ale při pozorování jsem se pokoušel co nejméně ovlivňovat jednání druhých v jejich přirozené kooperaci a později i při společné koexistenci. Byl jsem si vědom, že budu za cizince, a musel jsem se smířit s rolí jistého exotického elementu. V praxi se osvědčil laxní přístup vyzorovaný v centru komunity. Tímto přirozeným centrem pro navazování kontaktů v Bălgarevu bylo náměstí, na kterém stojí knihovna, úřad starosty, kavárna, škola, obchod a trafika.

Ve druhé třetině výzkumu jsem značnou část v terénu strávil v Ongălu – replice pevnosti chána Asparucha. Toto pozoruhodné centrum kultury, tradic a hospody na jednom místě podrobím následně analýze.

3.3.3 Polostrukturované rozhovory

V polostrukturovaných rozhovorech jsem se pokoušel identifikovat několik stěžejních témat ať už přímým dotazováním nebo usměrňováním rozhovorů k požadovanému tématu:

- etnologická identifikace informátora,
- otázka původu,
- strategie pojmenovávání,
- rodina a příbuzenská terminologie,
- specifické kulturní tradice.

Rozhovory jsem zaznamenával povětšinou do deníku, a to z důvodu nedůvěry k záznamovým přístrojům (mobilní telefon používaný jako diktafon, fotoaparát).

Stejně tak jsem netrval na sdělení jména. Většinu rozhovorů jsem vedl s příslibem anonymity, která byla informátory až na výjimky často žádána.

S polostrukturovanými rozhovory souvisí sběr a zaznamenávání orální historie a krátké série strukturovaných rozhovorů za účelem shromáždění dat podrobné příbuzenské terminologie.

3.3.4 Demografické údaje a sběr archivních materiálů

Sběr psaných pramenů jsem uskutečnil na několika místech. Demografické údaje jsem získal od starosty Bălgareva a z dostupných oficiálních pramenů bulharských institucí.

Archivní a mnohé genealogické prameny pak v místní knihovně a především v knihovně a čítárně v Kavarně. Zde jsem získal a měl

možnost vyfotografovat desítky pramenů týkajících se regionu, Gagauzů, výzkumů historických, archeologických i etnografických. Většinu relevantních pramenů cituji v teoretické části této práce.

Z materiálů získaných během výzkumu uvádím ucelený přehled starých map včetně dvou demografických z let 1806 a 1915, ze kterých je patrné, že Gagauzové v minulosti tvořili významnou demografickou skupinu (Stoimenov, n.d.).

Podle oficiálních zdrojů (Nacionalen Čävet za sätrudničestvo po etničeskite i internacionnitate väprosi, 2013) se ke gagauzskému původu při sčítání lidu hlásilo v roce 2001 540 obyvatel Bulharska. V roce 1900 se ke gagauzské národnosti hlásilo 5501 obyvatel. Vládní zdroje uvádějí, že nejsilnější odliv Gagauzů proběhl na přelomu 18. a 19. Století, a to do Besarábie. Bulharsko deklaruje, že Gagauze považuje za bulharské občany a je připraveno uznat bulharskou státní příslušnost Gagauzům, kteří by se rozhodli vrátit do Bulharska.

3.4 Problémy otevřené identity

Do terénu jsem vstoupil s otevřenou identitou. Má původní prezentovaná identita byla: student antropologie z české univerzity bulharského původu. I u vzdělaných informátorů jsem se setkal s nepochopením a musel jsem identitu přizpůsobit místním zvyklostem. Zůstal jsem českým studentem bulharského původu, ale své zaměření jsem prezentoval jako etnografické.

Historický vývoj disciplíny v Bulharsku je odlišný od českého. V Bulharsku zůstala etnologie etablována v mnohem širším záběru působnosti a k antropologizaci, jak ji známe z Česka, v Bulharsku nedošlo. O bulharské etnologii po roce 1989 blíže např. rozhovor s Plamenem Bočkovem (Machová 2015) nebo práce Benovské Antropologie a příbuzné disciplíny. Pohled z Bulharska (Benovska, 2007, s. 150–154).

Po několika počátečních rozhovorech jsem vystupoval jako etnolog, ale problémy s identitou a přijetím dále pokračovaly. Kvůli fenoménu, který jsem nazval osmanským komplexem (blíže k jeho definici viz kapitola 3.6.5), jsem byl nucen zdůrazňovat svůj bulharský původ a obhajovat terénní práci. Při rozhovorech jsem byl zpočátku přijímán se značnou nedůvěrou. Po identifikaci problému – nedůvěře spojené se skrytým záměrem – jsem se zaměřil na jeho překonání. Z rozhovorů vyloučena obava, že jsem placen některou z tureckých univerzit, abych dokázal turecký původ zdejších obyvatel.

Svoji prezentovanou identitu jsem musel doplnit o zdůraznění nezájatého výzkumu, prováděného pouze na zdejším obyvatelstvu. Součástí počátečního představení musela být věta popírající jakékoliv turecké vazby.

Má identita, která byla později všeobecně přijímána, doznala změn a několika doplnění: v Bălgarevu a Kavarně jsem ve druhé části výzkumu vystupoval jako etnolog – bulharského původu studující na české univerzitě bez vazeb na Turecko a bez znalosti tureckých teorií o Gagauzích, jehož cílem je popsat místní komunitu a sesbírat etnografická data pro další generace. Na první pohled zbytečné informace a zveličování. Nicméně všechny výše uvedené aspekty zdůrazněné v počátečním představování byly naprosto klíčové k navázání vztahů s obyvateli a překonání nedůvěry.

3.5 Vstup do terénu

Tři týdny jsou příliš krátká doba. Zda se vstup do terénu – klíčová fáze terénního výzkumu povedl, ukáže až další vlastní výzkum. S uzpůsobenou identitou jsem vstoupil do terénu a postupně získával informátory.

V čítárně a současně kulturním centru s malou výstavkou gagauzských artefaktů (Obr. 2) jsem se seznámil se stěžejní informátorkou Jordankou (Informátorka 7), která mi dopomohla k přijetí v komunitě.

S Jordankou byly vedeny klíčové polostrukturované rozhovory a získal jsem kontakty na další obyvatele.

Informátory jsem aktivně nevyhledával, první kontakt byl dobrovolný a ze strany partnerů. Pokud jsem oslovoval přímo v domácnostech, nesetkal jsem se s důvěrou. Teprve se zajištěnou důvěryhodností, jak jsem postupně získával další informátory, mi začali obyvatelé více důvěřovat. Důležitým bodem integrace bylo přijetí u starosty, stejně pozitivně bylo vnímáno, že jsem se ubytoval u jedné z rodin, která v letním období pronajímala hostinské pokoje.

Většinu informátorů, se kterými jsem vedl strukturované a především polostrukturované rozhovory, tvořili nejstarší členové rodin – muži. S ženami jsem hovořil odděleně. Pokud bylo na místě přítomno více obyvatel, slovo měli vždy muži.

Při sbírání dat v knihovnách (sloužících také jak archivy), jsem postupoval obezřetně, zaměstnance nenutil vykonávat činnosti nad rámec jejich povinností, a tím jsem byl odměněn neomezeným přístupem ke zdrojům. Také mi bylo umožněno pořizovat fotografie knih, které jsem stranu po straně snímal a následně digitalizoval pro potřeby této práce.

Podstatnou část zúčastněného pozorování jsem trávil ve společnosti průvodců v kulturním centru Ongäl (Obr. 3 a 4), které sloužilo pro setkávání dětí po škole a dospělých po práci. V centru v době mého pobytu vrcholily přípravy na bulharský státní svátek, Dne nezávislosti Bulharska na Osmanské říši (22. září).

3.6 Koncepty a hypotézy

V analytické části práce se budu věnovat jednotlivým konceptům a hypotézám.

Sbíral a kódoval jsem následující data, ze kterých jsem sestavil deskripci Bălgareva a jeho obyvatel a současně podrobil analýze výsledné kategorie a teorie:

- 268 fotografií,
- 6 audiozáznamů,
- 2 videozáznamy,
- 23 zaznamenaných rozhovorů,
- 37 archivních materiálů nebo jiných dokumentů (mapy, části genealogických záznamů aj).

3.6.2 Otázka identity

Již na počátku výzkumu jsem se setkal s naprosto převládající negativní odpovědí na otázku etnické gagauzské příslušnosti. Mnoho rozhovorů tak bylo hned v počátcích ukončeno. Pokud jsem informátorům dal na výběr, zda se cítí být spíše Gagauzi nebo Bulhary, většina byla ve svých odpovědích rezolutní. Cítili se být Bulhary, tak se vnímali, tak o sobě hovořili.

Etnická identita informátorů je bulharská.

Přesto, jak bude uvedeno v dalších kapitolách, gagauzská kultura je objektivně v komunitě přítomná, a to především v užívání gagauzštiny mezi starším obyvatelstvem. Popírají snad Gagauzové v Bulharsku svůj původ? Odmítání gagauzské labelizace mělo několik převládajících aspektů, které jsem souborně označil jako osmanský komplex, viz kapitola 3.6.5.

Problém identity úzce souvisí s převládajícím přesvědčením o vlastním bulharském, resp. prabulharském původu, viz kap 2.3.

Nemohu hovořit o místní komunitě jako o Gagauzích. Stejně tak o obyvatelích nemohu hovořit jako o bulharských Gagauzích, protože se tak nevnímají. Nejpřesnější identifikace je proto gagauzský Bulhar. Tuto identifikaci budu nadále v této práci používat.

Elena (Informátorka 8) o otázce identity:

„Naši staří mluví gagauzsky, my jen používáme některá slova, ale jsme Bulhaři, nejsme Turci. Naše tradice jsou stejné, náš Bůh je stejný, jsme tu odjakživa. Jsem Bulharka a Gagauzka, protože otec mluví gagauzsky, ale mé děti jsou jen Bulhaři, ti už gagauzsky nemluví.“

Identita bulharských Gagauzů úzce souvisí s jazykem a náboženstvím. Pokud aktivní používání gagauzštiny v rodinách vymizí, je možné, že tato nižší forma identity zanikne.

3.6.3 Původ gagauzských Bulharů

V teoretické části jsem uvedl několik převládajících teorií o původu bulharských Gagauzů.

Názor na původ informátorů se ve většině případů jednoznačně kloní k teorii o bulharských Gagauzích, potomcích Prabulharů.

Za svého mytického předka označují samotného chána Asparucha, který podle tří informátorů hovořil gagauzsky.

Konstantin (Informátor 9):

„Jsme tu odpradávná. My jsme ti nejopravdovější Bulhaři.“

Bez ohledu na vědecky podloženější a pravděpodobnější teorie, samotný názor na problematiku původu optikou informátorů je stěžejní.

Současně slouží za jistý druh „omluvy“ turkického jazyka přítomného v jejich kultuře.

Darina (Informátorka 15):

„Historie je historie. My jsme Bulhaři.“

Jednoznačně důležitější než jazyk je pro informátory majoritně převládající vyznání ortodoxního křesťanského ritu.

Není překvapením, že slavnou bulharskou pověst o čtyřiceti pannách, které se raději vrhy se svázanými vlasy společně z útesů Kalia-kry, než aby padly do tureckého zajetí, si informátoři přisvojili. I tyto statečné hrdinky hovořily gagauszky (Informátor 10 a 11).

3.6.4 Komunita Bălgareva

Bălgarevo (Obr. 8 a 9) leží na hlavní cestě mezi Kavarnou a historicky významným mysem Kaliakra. Nemá přístup na pobřeží, proto zde není přítomen turistický ruch s výjimkou příležitostných individuálních cestovatelů především z řad ornitologů, kteří z Bălgareva cestují pozorovat ptactvo v oblasti Durankulaku.

Od starosty Čalukova jsem získal demografické údaje o složení obyvatelstva. V září 2014 žilo oficiálně ve vesnici 1406 obyvatel, z toho 723 mužů a 683 žen. V obci je údajně okolo 100 dětí.

Kultura je soustředěna na hlavním náměstí a nově postavené centrum Ongāl.

Obyvatelé jsou si vědomi etnické zvláštnosti, ale jak bylo zmíněno v předešlé kapitole, sami sebe považují za Bulhary.

V obci jsou postavené dva pravoslavné kostely, do obce dojíždí pop z Kavarny. Informátoři prohlašovali, že jsou nábožensky založení, ale

do kostelů nechodí. Postačí si s jejich přítomností a modlitbu považují za intimní záležitost. Projdou-li kolem kostela, obvykle se pokřičují.

V obci jsem se nesešel s příslušníkem žádného jiného etnika.

Podle Nikolaje (Informátor 13) žilo ve čtyřicátých letech 20. století v oblasti až 70% Gagauzů a mnoho Řeků.

Žádné zvláštní folklorní tradice nebyly informátory zmíněny, přestože je některé etnografické studie uvádějí. O obyčejích bulharských Gagauzů píše např. Stamenova (2007, 122–181).

Na základě analýzy dat skupinu označuji za patrilokální a patrilineární. Při určování těchto antropologických znaků jsem postupoval inspirován prací Kinship and Gender (Stone 2010, s. 72–79).

V Bălgarevu funguje folklorní spolek pěstující tradiční tance.

3.6.5 Osmanský komplex

Osmanský komplex definuji jako ucelený projev komunikačních kódů ostře vymezující vlastní identitu k identitě turecké, resp. Osmanské, a to na základě analýzy rozhovorů.

Informátoři se vymezovali v komunikaci především k následujícím kódům:

- turecký nebo osmanský původ,
- turecký jazyk,
- muslimové,
- hrůzovláda Osmanské říše.

Na základě stejné analýzy se informátoři naopak pozitivně identifikují s těmito obsahy kódů:

- tradiční bulharský původ,
- hrdost na předky, kteří ubránili vlastní víru,
- turkický jazyk jako daň za svobodu vyznání náboženství,
- úzké vazby na kraj Jižní Dobrudže.

Tyto projevy byly v rozhovorech tak často zastoupené a relativně konzistentní, že jsem celému souboru přidělil zvláštní jednotný kód.

Osmanský komplex jsem definoval na základě rozhovorů s informátory 4, 6, 8, 9, 10, 11 a 13.

3.6.6 Ongäl

Podle Božkova (2012, s. 54–56) je Ongäl původní místo, kde chán Asparuch (vládce Prvního bulharského státu od roku 681 n. l.) tábořil se svojí hordou. Ongäl je oblast nalézající se při dunajské deltě. Zde podle legendy vystavil první pevnost – symbol státnosti prvního bulharského státu. Asparuchova horda čítala údajně 100 000 mužů.

Replika opevnění Ongäl se nalézá na okraji Bălgareva po cestě směrem k Mysu Kaliakra. Byla otevřena jako turistické centrum v roce 2014. Od počátku funguje jako přirozené setkávání obyvatel, v jeho centru je umístěna hospoda a multimediální instalace připomínající bulharskou historii.

Místním obyvatelům tato replika dobrudžského opevnění chána Asparucha připomíná jejich původ a působí edukativně na dospělé, děti i návštěvníky. V Ongälu jsem zaznamenal stejné „antikvizující“ snahy, které uvádí Kouba u makedonského národa (Kouba et al., 2012, s. 58).

Analýza samotné expozice i dostupných materiálů o historii, které centrum poskytuje, informace o pojetí historie optikou gagauzských Bulharů, se nyní pokusím ve stručnosti ozřejmit.

Expozice i materiál, k zakoupení v jazykových mutacích (Cimeonov, 2014), jsou členěny do devíti témat, která jsou autorem považována za stěžejní v bulharské historii. První z nich popisuje osídlení již od sedmého tisíciletí před n. l. Následuje část věnovaná Trákům, bulharským kmenům před usídlením na území Bulharska, další část je věnována První bulharské říši, následuje část věnována rozšíření křesťanství, šestá část označována jako zlatý věk za vlády cara Simeona, sedmá část je věnována Druhé bulharské říši, osmá část hrdinovi Ivajlovi a poslední část obsahuje prezentaci turecké nadvlády až do současnosti.

Historie je zde popisována s akcentem na bulharské hrdiny, významné milníky utváření států a zcela je upozaděna rozsáhlá epocha Osmanské říše, která je v expozici zastoupena šibenicí a dobovými rytinami mučených obyvatel.

3.6.7 Systém pojmenovávání

Po analýze genealogií tří rodin (informátoři 1, 2, 4), smutečních oznámení (obr. 5 a 6), rozhovorů, literatury, a především genealogické práci autorů Conevových (2006) mohu konstatovat, že antropologické uchopení a identifikace kultury bulharských Gagauzů sběrem dat o systému pojmenovávání nebylo reálné. Skupina vykazuje stejné prvky v systému jako majoritní okolní společnost.

Příjmení jsou dědičná a neměnná, druhé křestní jméno potomka je tvořeno z prvního jména otce bez přípony. První křestní jméno je obvykle přejaté od prarodičů nebo jejich prarodičů.

Významným pomocníkem bylo dílo popisující podrobně vlastní genealogickou minulost *Otec Pavel Atanasov – dobrudžanec s vězroždenski duh* (Peev, 2011).

Od další analýzy systému pojmenovávání jsem upustil. Pro specificky gagauzské antropologické popsání kultury nebylo jeho zkoumání relevantní a bylo nahrazeno jiným tradičním systémem, který umožnil komparaci údajů z dostupné literatury a vlastního výzkumu.

Reifová (2015) se domnívá, že Gagauzové vnímají svoji národnost jako bulharskou, proto volí pro své potomky bulharská jména. S názorem mohu souhlasit jen částečně. Problematika bude složitější a může souviset s historickými procesy v Bulharsku.

Na konci 19. století docházelo k masivnímu přejmenování nejen obyvatel, ale i samotných vesnic. Samotné Bălgarevo neslo původně název Gjaur Sujučuk, další vesnice v oblasti, např. Gereal Toševsko nesla název Kasăm kjoj, současná vesnice Semptemvrijci nesla název Delnebej kjoj, Goričani se jmenovalo Jaală Jučorman, Trigorcí pak pouze Jučorman, Durankulak byl dříve Belgun (Nenov, 2010, s. 34–38). Jak je patrné na první pohled, jména vesnic byla turkická. Je třeba uvést, že ještě dříve nesla sídla jména řecká: Dionýsopolis (Balčik), Bizone (Kavarna), Odesos (Varna) apod. (Karanfilov, 2003, s. 12).

V almanachu kavarnenské oblasti jsou uvedeny soupisy významných rodin (Karanfilov, 2002).

Nejčastější užitá rodová příjmení v oblasti jsou tyto: Atanasov, Avramor, Avramov, Borisov, Cončev, Dragiev, Dobrev, Gornev, Hristov, Hjurova, Holevič, Janakiev, Jovev, Kitevski, Konstantinov, Mateev, Minčev, Mitev, Nedev, Petkov, Popov, Puntev, Razloklov, Slavkov, Stefanov, Smokov, Žekov, Vižarov.

Nejčastější křestní jména uvedená v almanachu jsou: Albena, Aleksandra, Aleksandr, Anna, Antonija, Asen, Bogdana, Božana, Bona, Boris, Borko, Borjana, Vasil, Venko, Veselin, Veselina, Vladimir, Vilhelmina, Ganka, Gančo, Geno, Georgi, Gergana, Ginka, Danail, Darin, Dafinka, Dejan, Diana, Dimităr, Dobrinka, Dončo, Elena, Žejna, Zahari, Zdravko, Zlata, Ivan, Iliana, Iskra, Jovka, Joan, Jordanka, Kostadin, Krăstan, Ljuca, Mariana, Marija, Marijka, Marin, Miča, Mihail, Nevjana, Nevjanka, Nenko, Neno, Nikola, Penka, Petăr, Rada, Radka, Svetla, Spasimira, Stana, Stefan, Stefana, Stefanka, Tatjana, Teofana, Tereza, Tomas, Toška.

Všechna výše uvedená jména jsou typická pro celou bulharskou populaci.

Soupis významných rodů uvádí Karanfilov ve své další knize *Hroniki za stari kavarnenski rodove. Kniga pârva* (2003) a Atanasov v díle *Dostolepni ljude* (2009) obsahující soupis a genealogii dalších významných rodin.

Krátkou genealogii s uvedenými křestními jmény Informátora 9 přikládám, viz obr. 7.

Informátor 11 (Kučukov) přiřazoval k jednotlivým výrazům jména. Mnoho z nich není bulharská a nesou turkické znaky. Podle informátora jsou tato jména turecká. Neuvedl, že jsou gagauzská nebo typicky gagauzská:

Matka	Sofia
Otec	Kost'a
Babička (baba)	Sofia
Sestry matky	Elenka, Ivanka

Bratr	Todor
Manželé sester matky (svako)	Zigor, Dimităr
Sestry otce	Hrista, Katina
Manželé sester otce	Zeles, Peter (Kaskardaš)
Bratři otce	Atanas, Vasil, Kirjak

3.6.8 Příbuzenská terminologie

Uchopení problematiky cestou systému pojmenování se nepodařilo. Flexibilně jsem v průběhu výzkumu zaměřil témata na příbuzenskou terminologii.

O formách příbuzenství a jejich členění se věnuje např. Blagoeva (2014).

I přes přesvědčení mladších informátorů, že neznají gagauzštinu, termíny, kterým označovali své příbuzné, gagauzské byly. Konfrontoval jsem získané poznatky ze strukturovaných rozhovorů (především ucelené rozhovory s Informátory 9, 10, 11 a 13) s dostupným materiálem výzkumu Pimpirevy (Stamenova 2007, 101–102).

Jak vyplývá z Tabulky 2, terminologie, kterou jsem zaznamenal, se až na několik vyznačených výjimek neliší od údajů získaných etnografických výzkumů uskutečněných v Bălgarevu.

Systém příbuzenství je stejně jako u majoritní kultury velmi složitý s jedinečnými gagauzskými termíny, které se mohou lišit v každé vesnici. Můj výzkum pouze konfrontuje údaje z Bălgareva.

Současně byla znalost gagauzských termínů příbuzenské terminologie důkazem gagauzské nižší formy etnické identity informátorů.

Informátory ze čtyř rodin jsem nekonfrontoval s terminologií, ale používal jsem ve strukturovaných otázkách pouze dotazy týkající se příbuzenských vazeb. Po informátorech jsem požadoval příslušné označení, které v rodinách používají, a to bez ohledu na genealogii, tedy na skutečnost, zda takového příbuzného měli nebo mají.

Oproti původnímu výzkumu se informátoři shodli, že označení babičky „koždanie“ neznají a nepovažují ho za gagauzský.

Informátor 11 uvádí, že po svatbě rodičů se užíval gagauzský výraz pro matku „čerakmane“, což má označovat doslova „ženu svého muže“.

Označení pro manžela sestry matky „jenište“ nepoužívají informátoři 9 a 10.

Pro označení manželky bratra otce nově Informátor 9 uvedl výraz „žalva“.

Nově informátoři 9 a 10 uvedli označení syna „áž“ s neznělým „g“ na začátku slova.

Informátor 9 upravil označení manžela dcery „gjuve“.

Informátor 10 upravil označení pro manželku syna „gelin“.

Nově Informátor 10 uvedl označení pro otce manželky „tam“.

Informátoři 10 a 11 upravili označení pro starší sestru manželky „kakum“.

Ve všech čtyřech rodinách se používají současně také bulharská označení příbuzenských termínů.

Při následné konfrontaci s gagauzskou terminologií dokázali všichni informátoři, až na několik výrazů, přiřadit označení ke správné příbuzenské vazbě.

3.7 Shrnutí výsledků výzkumu

Původní zaměření na strategii a systém pojmenovávání jsem v průběhu výzkumu opustil. Strategie je obdobná, jako u majoritní společnosti. Zpracováním dat, především archivních, z fotografií jmen a z rozhovorů mohu soudit, že v minulosti došlo k masivnímu přejmenování obyvatel. Z literatury je patrné, že ještě v 18. století převládala v oblasti turkická jména. Strategie pojmenovávání tak může být předmětem dalšího zkoumání s cílem časově určit, kdy a za jakých okolností gagauzští Bulhaři přijali slovanská jména nebo jména turkická, ale obecně v Bulharsku se vyskytující.

I přes přehodnocení původní hypotézy se na systému příbuzenské terminologie prokázalo, že se prvky gagauzské kultury v komunitě stále vyskytují. Jedním z cílů výzkumu bylo upřesnit tuto terminologii.

Na prvotní otázku, zda v Bulharsku stále žijí obyvatelé s typickými znaky gagauzské kultury odlišné od okolní majority, mohu odpovědět, že ano. Gagauzští Bulhaři obývají prokazatelně minimálně jednu funkční komunitu na severovýchodě Bulharska.

Analýzy ze zúčastněného pozorování v centru Ongäl dokazují, že se zdejší komunita vyvíjí specifickým způsobem a dochází zde k jisté obrodě a sebeuvědomění na základě historických a kulturních témat. Sledování vývoje v Bălgarevu tak může být v budoucnosti cennou antropologickou zkušeností vázanou na danou oblast a komunitu.

Sebrání písemných zdrojů z regionálních archivů poskytuje cenný materiál pro hlubší deskripci vývoje v regionu, který přesahuje rozsahem možnosti této práce. Za všechny uvádím podrobný soupis studní (*Bălgarevo, 2006*) obsahující fotodokumentace prakticky všech domů v centru, kartografickými mapami a uvedenými jmény rodin.

Za výrazné téma definované na základě analýzy kódů z dat označuji otázku etnické identity gagauzských Bulharů úzce související s problematikou původu. Přes vědecky podloženější teorie konstatuji, že uvědomění původu je zde tendenční, směřující k hlubšímu kulturnímu ukotvení s akcentem na dávnou historii. Gagauzští Bulhaři se považují za přímé potomky samotného zakladatele prvního bulharského celku chána Asparucha.

Při vyjádření vlastní identity se v komunitě objevuje plejáda konfrontačních znaků, které jsem označil jednotným kódem: osmanský komplex. Sebevyměření skrze vymezení k historickému státnímu celku je u gagauzských Bulharů zvláštní formou „omlouvání“ turkického jazyka.

Gagauzští Bulhaři se historie nebojí, je zde okázale přítomným prvkem, který slouží k cílenému působení na žijící příslušníky komunity. O objektivnosti takto pojaté historie lze pochybovat, ale vědomí minulosti je používáno jako silný nástroj k udržení a rozvíjení funkčních kulturních struktur, nikoliv jen jako deskriptivní popis dávných časů.

4 Závěr

V úvodu jsem poznamenal, že terénní výzkum je stěžejním nástrojem antropologie. K čemu ale mohou sloužit výsledky takového výzkumu?

Výzkum prezentovaný v této práci zachytil střípky podoby společnosti jedné komunity, které jsou podstatou jejich kultury. Podstatou, kterou jsem já-badatel zachytil a popsal. Jedna z mnoha interpretací v řadě etnografických studií autorů z mnoha zemí. Tato práce podává první ucelenější přehled o bulharských Gagauzích v češtině, a doplňuje tak aktuální mozaiku antropologických studií v Bulharsku.

Použil jsem informace z výsledků prací autorů a konfrontoval je s vlastní interpretací. Tím jsem přispěl k dalšímu poznání kultury jedné

skupiny, kterou bych měl korektně označit za etnickou menšinu. Takové označení skupiny bulharských Gagauzů ale neznám. Sami informátoři se považují nejen za součást majoritní společnosti, ale dokonce za její stěžejní předky. Takové poznání vrhá nové světlo do problematiky menšin, kterou antropologie zpracovává. Dokázal jsem, že pokud budu přistupovat k bulharským Gagauzům jako k etnografické menšině, nedosáhnu ve výzkumu žádného pokroku, protože žádnou takovou menšinu nenajdu. Bulharští Gagauzové nesou některé typické etnografické znaky odlišné od majoritní společnosti (především jedinečný jazyk), ale takto schematický popis by neodpovídal realitě.

Hlavním poznatkem tak bylo zjištění, že pokud bude k obdobným skupinám přistupováno jako k etnickým menšinám, bez přijetí interpretace jejich vlastní sebeidentifikace budou výsledky výzkumu do značné míry zkreslené. Pokud bych nepřehodnotil metodologii, nestanovil nové hypotézy, tato práce by připomínala antropologické simulakrum bez obsahu.

V metodologii používám výraz zúčastněné pozorování. V závěru práce přehodnocuji tento výzkumný nástroj. Vhodnější výraz pro činnost, kterou jsem v terénu vykonával, je zúčastněné ovlivňování. Vyvolal jsem v informátorech pozitivní i negativní emoce už jen pouhou přítomností. Na mé rozhovory s informátory navazovali obyvatelé další konverzací mezi sebou. Můj výzkum vyvolával diskuze, které by jinak nebyly vedeny. Děti se ptaly rodičů na vlastní původ a staří ve větší míře používali na veřejnosti gagauzštinu. Tato zkušenost mě naučila, že kladení otázek musí být delikátním procesem, který může zvrátit další práci v terénu.

Spíše než odpovědi jsem výzkumem definoval další otázky a problémy zasluhující následné poznání. Nadále budu zpracovávat nasbíraný materiál, a pokud to bude možné, k bulharským Gagauzům se budu v budoucnu vracet v návazném výzkumu. Otázky, které lze k dané

problematice dále zpracovávat, se týkají strategie pojmenování, se kterou jsem neuspěl. K tématu jsem v terénu nasbíral dostatek dat, která mohou posloužit jako základ k budoucímu výzkumu. Další oblastí, která by dopomohla k hlubšímu poznání, je folklor a jeho projevy. Výzkumem lze navázat na tradiční etnografickou práci bulharských autorů a vypracovat v oblasti tradiční soupis starých rodů přímo v Bălgarevu.

Nalezl jsem Gagauze v Bulharsku, kteří nebyli Gagauzové. Postihl jedinečnou formu etnické identity, s lítostí vyhodnotil mnohé práce o Gagauzích za neaktuální, definoval osmanský komplex, popsal změny otevřené identity badatele, kterou jsem značně přehodnotil a upravil gagauzskou příbuzenskou terminologii v Bălgarevu.

Použité metody se osvědčily, výsledky výzkumu poslouží dalšímu bádání. Terénní výzkum je skutečně důležitým způsobem antropologického poznání v měřítku, které přesahuje diskurz etnologie. Fascinace člověkem díky sociální a kulturní antropologii získává podobu, kterou lze vědecky zpracovat a uvést do univerzálního obrazu kultury.

5 Použitá literatura a prameny

ATANASOV, Atanas. *Dostolepni ljude*. = *Достолепни люде*. Dobrič. Bulharsko: Matador 74, 2009.

Bălgarevo. Selište s dalečno i blízko minalo. Hronika na bažni šăbitija, slučili se v minaloto na selišteto i s văprosi kăm bădešteto. 2006. S.n., s.l.

BENOVSKA, Milena. Antropologie a příbuzné disciplíny. Pohled z Bulharska. *Sociologický časopis*. 2007, 43 (1), s. 150–54. ISSN 0038-0288.

BLAGOEVA, Evgenija. *Rodstvo i proizhod* [online]. Sofie: Nov bălgarski universitet, 2014 [cit. 2014-07-16]. Dostupné z: http://www.nbu.bg/PUBLIC/IMAGES/File/antropologiq_03/37.pdf.

BOEV, Emil, V. MITROFAN a V. VASILEV. *Čirakman - Karvuna - Kavarna*. Sofie: Otečestven front. 1982.

BOŽKOV, Tanjo. *Brjak Na Horizonta*. Kavarna, 2012.

CIMEONOV, Valentin. *Devet prikazki za bălgarskite zemi*. Sofie, 2014.

CONEV, Kirjak a Miroslava CONEVA. *Ba'alguri*. Sofie: Domino, 2006. ISBN 954-917-381-X.

CONEV, Kirjak. *Minalo bez bădešte*. Dobrič: Matador 74, 2012. ISBN 978-954-371-325-7.

DIAMANDIEVA-JORDANOVA, Elena. *Iskri Ot Minaloto, Čast vtora*. Kavarna, 2011.

DIMITROVA-TODOROVA, Liljana. *Sobstvenite Imena v Băgarija. Izsledvanija, Analiz, Problemi*. Sofie: Izdatelska kăshta EMAS, 2011. ISBN 978-954-357-215-1.

EUROPEUM. Etnická Paleta Dnešního Bulharska. *Europeum.cz* [online]. 2012. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.europeum.org/cz/integrace/33-integrace--11/805-etnicka-paleta-dnesniho-bulharska>.

GEERTZ, Clifford, *Interpretace kultur: Vybrané eseje*. Praha: Sociologické Nakladatelství, 2000. ISBN 808-585-089-3.

GRADEŠLIEV, Ivan. *Gagauzite*. Dobrič: Ljudmil Beškov, 1993. ISBN 954-8294-02-8.

GUBOGLO, Mikhail Nikolaevič et al. *Gagauzy*. Edice Narody i kul'tury. Moskva: Nauka, 2011. ISBN 978-502-035-986-4.

HATŁAS, Jerzy. The Gagauz People in Bessarabia. *Słupskie Studia Historyczne*. 2011, (17), s. 191–199. ISSN 1641-9650.

HOLIOLČEV, Hristo, M. LSAVČEV a L. Radeva. *Bălgarska semejnorođova leksika. Enciklopedičen rečnik*. Sofie: Iztok-Zapad, 2012. ISBN 619-152-143-X.

HOLY, Ladislav. *Anthropological Perspectives on Kinship*. Anthropology, Culture and Society. Chicago: Pluto Press, 1996. ISBN 074-530-918-6.

JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu. Skripta pro posl. fak. sociálních věd Univerzity Karlovy*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 807-066-662-5.

JIREČEK, Konstantin. *Cesty po Bulharsku*. *Archive.org* [online]. Praha: Matice česká, 1888. [cit. 2015-21-16]. Dostupné z: <https://archive.org/details/afh1437.0001.001.umich.edu>.

KARANFILOV, Anton. *Letopisen almanah. Karvuna 1230 r. - Kavarna 2000 r*. Varna: Kontur, 2002.

KARANFILOV, Anton. *Pamjatno da bădet ili hronika na edno văzvišetó i zemno delo*. Varna: Kontur, 2002.

KARANFILOV, Anton. *Enciklopedija Kavarna*. Varna: Kontur, 2003. ISBN 954-8230-26-7.

KARANFILOV, Anton. *Hroniki za stari kavarnenski rodove. Kniga prva*. Varna: Kontur, 2003. ISBN 954-8230-33-X.

KARANFILOV, Anton. *Bit i duševnost na kavarnenci*. Kavarna: GIM – Kavarna, 2010.

KATCHANOVSKI, Ivan. Small Nations but Great Differences. Political Orientations and Cultures of the Crimean Tatars and the Gagauz. *Europe-Asia Studies*. 2005, 57 (6), s. 877–894. ISSN 0966-8136.

KOUBA, Miroslav et al. *Balkán a nacionalismus. Labyrintem nacionální ideologie*. Brno: Porta Balkanica, Plzeň: Západočeská univerzita, 2012. ISBN 978-809-048-464-1.

KRÁSTEVA-BLAGOEVA, Evgenija. *Lichnoto Ime v Bălgarskata Tradicija*. Sofie: Akademichno izdatelstvo, 1999. ISBN 9544305742.

LASLETT, Peter, R. WALL a E. HAMMEL. *Household and Family in Past Times*. Cambridge: Cambridge University Press. 1975. ISBN 978-051-156-120-7.

LOCKWOOD, William. *Essays in Balkan Ethnology*. Society Papers. Berkley: Univ Cal. Kroeber Anthropological Society, 1967. ISSN 1364-5021.

MACHOVÁ, Barbora. O Bulharské Etnologii Po Roce 1989. *Antropoweb.CZ* [online]. 2007 [cit. 2015-21-16]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/o-bulharske-etnologii-po-roce-1989-2>.

MANOV, Aleksandr. Gagauzite. Varna.bg [online]. 1997-2001 [cit. 2015-21-16]. Dostupné z: http://www.varna-bg.com/museums/archaeology/reference_library/gagauzi.htm.

MAYER, Milan. Gagauzové. Jazyk a jejich etnická identita. *Kulturnistudia.cz* [online]. 2015 [cit. 2015-21-16]. Dostupné z: <http://kulturnistudia.cz/wp-content/uploads/2015/02/Gagauzov%C3%A9-%E2%80%93-jazyk-a-jejich-etnick%C3%A1-identita.pdf>.

MIZOV, Nikolaj. *Tajmata na ličnoto ime*. Sofie: Partizdat, 1987.

NASIDZE, Ivan et al. The Gagauz, a Linguistic Enclave Are Not a Genetic Isolate. The Gagauz, a Linguistic Enclave. *Annals of Human Genetics* 2007, 71 (3): s. 379–389. ISSN 1469-1809 .

NENOV, Kosta. *Tuk se raždat vetrovete*. Dobrič: Matador 74, 2010. ISBN 978-954-371-233-5.

PAVLOV, Plamen. Tjurkofonijata v crednovekovna Bălgarija i proizhodăt na Gagauzite. *Liternet.bg* [online]. 2015 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://liternet.bg/publish13/p_pavlov/gagauzi.htm.

PEEV, Atanas. *Otec Pavel Atanasov - Dobrudžanec s văzroždenski duh*. Dobrič, 2011. ISBN 978-954-371-282-3.

PETRÁŠ, René. *Cizinci ve vlastní zemi. Dějiny a současnost národnostního napětí v Evropě*. Praha: Auditorium, 2000. ISBN 978-80-87284-32-2.

REIFOVÁ, Gábina. Gagauzové v Bulharsku. *Hks.re* [online]. 2015 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=gagauzove_v_bulharsku.

RYCHLÍK, Jan a Ivan PAVLOV. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2002. ISBN 80-7106-497-1.

STAMENOVA, Živka. *Gagauzite v Bălgarija. Zapiski ot terena*. Sofie: Etnografski institut s muzej kăm Bălgarska akademija na naukite, 2007. ISBN 978-954-8458-34-4.

STAREVA, Liliya. *Bălgarski Imena I Tradicii*. Sofie: Trud, 2006. ISBN 954 5286-660.

STOIMENOV, Dimităr. *Kavarna v Stari Karti I Grabjuri (III-XIX V.)*. Kavarna: Istoricheski muzej – Kavarna.

STONE, Linda. *Kinship and Gender. An Introduction*. Philadelphia: Westview Press, 2010. ISBN 978-0-8133-4402-7.

TONEV, Velko. *Bălgarskoto Černomorie Prez Văzraždaneto*. Sofie: Akademično izdatelstvo Prof. Marin Drinov. 1995. ISBN 954-430-343-X.

VASILEV, Vasil, C. GENOV a D. KICJOV. *Kavarna Ot Drevnostta Do Osvoboždenieto*. Sofie: Otečestvenija front, 1984.

VELIEV, Chamza. *Rodeni ot boga*. Varna: Slavena, 2012. ISBN 954-5799-439.

ŽELEV, Zlatko. Gagauzite, naslednicite na prabălgarite. *Infosi.bg* [online]. 2015 [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: <http://www.infosi.bg/gagauzite-naslednitsite-na-prabalgarite/>.

Nacionalen săvet za sătrudničestvo po etničeskite i integracionnite văprosi. Etničeski malcinstveni obštности. *Nccedi.government.bg* [online]. 2013 [cit. 2014-12-04]. Dostupné z: <http://www.nccedi.government.bg/page.php?category=83&id=247>.

6 Resume

This bachelor thesis presents results of field research of the Bulgarian Gagauz. The theoretical part describes the specifics of this ethnographic group, their language, major theories about the origin, their occurrence in the world and especially in Bulgaria. The theoretical assumption was the focus of the research on their naming strategy. In the practical part there are described various sites and presented results of mapping. After discussing the methodology and research tools follows a section devoted to the analysis of data collected during the field research in the community of Balgarevo. The author presents issues of demographic data, input of the researcher in the field and analyzes the different anthropological concepts, especially kinship, identity and origin.

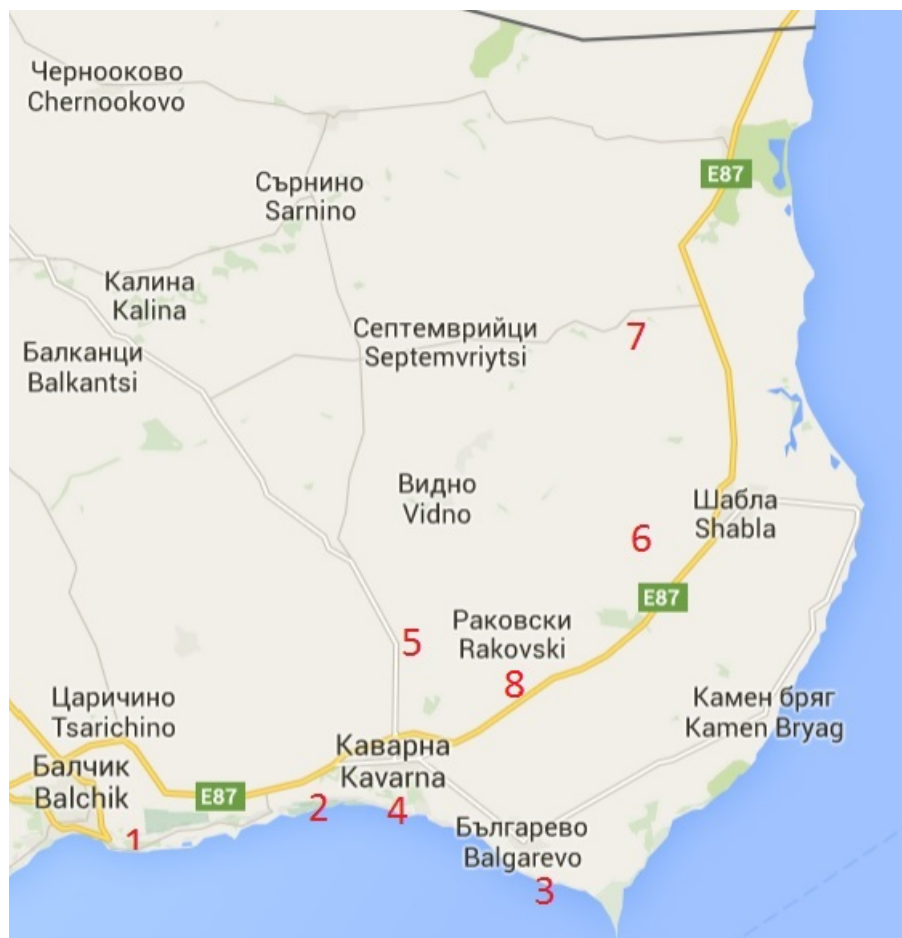
7 Přílohy

Tabulka 1. Pasportizace informátorů

Kód informátora	Přibližný věk	Charakteristika	Místo	Délka rozhovoru/ů
Informátor 1	35+	Zaměstnankyně etnografického muzea	Balčik	10 min.
Informátor 2	50+	Zaměstnanec archeologického muzea	Balčik	5 min.
Informátor 3	60+	Seniorka, Bulharka	Balčik	15 min.
Informátor 4	40+	Knihovnice, manželka	Kavarna	40 min.
Informátor 5	90+	Seniorka	Bălgarevo	5 min.
Informátor 6	70+	Senior	Mogilište	45 min.
Informátor 7	50+	Jordanka, terénní průvodkyně, rodina 1	Bălgarevo	4,5 hod.
Informátor 8	45+	Elena Urumčeva, přírodovědecké centrum	Bălgarevo	1 hod.
Informátor 9	70+	Konstantin, rodina 1	Bălgarevo	2 hod.
Informátor 10	70+	Děd, rodina 2	Bălgarevo	1,5 hod.
Informátor 11	80+	Děd Kučukov, rodina 3	Bălgarevo	1,5 hod.
Informátor 12	40+	Georgi Čalukov, starosta	Bălgarevo	30 min.
Informátor 13	70+	Nikolaj, rodina 4	Bălgarevo	1 hod.
Informátor 14	45+	Dima, vedoucí projektu turistického centra Ongăl	Bălgarevo	7 hod.
Informátor 15	40+	Darina	Bălgarevo	1 hod.

Tabulka 2. Přehled příbuzenské terminologie

Příbuzenská vazba	Označení (Pimpireva, 2007)	Označení (vlastní výzkum, 2014)			
		Rodina 1	Rodina 2	Rodina 3	Rodina 4
Matka	Nine, ana, majka, mama	Ano	Ano	Čerakmane	Ano
Otec	Baba, buba, tatko, tati	Ano	Ano	Ano	Ano
Dedeček	Nanu, djado, djadu	Ano	Ano	Ano	Ano
Babička	Babu, manu, kodžanine, baba	Kodžanine – ne	Kodžanine – ne	Kodžanine – ne	Ano
Sestra matky	Hala, lelja	Ano	Ano	Ano	Ano
Manžel sestry matky	Jenište, svako	Jenište -ne	Jenište – ne	Ano	Ano
Sestra otce	Hala, lelja, činka	Ano	Ano	Ano	Ano
Manžel sestry otce	Jenište, čičo	Ano	Ano	Ano	Ano
Bratr matky	Dai, daai, vujčo	Ano	Ano	Ano	Ano
Manželka bratra matky	Buli, bulja, bujna	Ano	Ano	Ano	Ano
Bratr otce	Amädža, čičo	Ano	Ano	Ano	Ano
Manželka bratra otce	Delin (ml.), bulja, buli (st.)	Žälva	Ano	Delin – ne	Ano
Mladší bratr	Kaardaš(äm)	Ano	Ano	Ano	Ano
Starší bratr	Bati	Ano	Ano	Ano	Ano
Sestra	Käskaardaš	Käskardaš	Ano	Ano	Ano
Starší sestra	Kaku	Ano	Ano	Ano	Ano
Manželka bratra	Delin	Ano	Ano	Ano	Ano
Manžel sestry	Gjuvea, zet	Ano	Ano	Ano	Ano
Děti sestry	Käskaardaš ušaklarä	Ano	Ano	Ano	Ano
Děti bratra	Kaardaš ušaklarä	Ano	Ano	Ano	Ano
Syn	Čokum	(G)äž	(G)äž	Ano	Ano
Dcera	Käs, käsäm	Ano	Ano	Ano	Ano
Manželka syna	Gelinj, gelinim, bulka	Ano	Gelin	Ano	Ano
Manžel dcery	Gjuvea, gjuvee, gjuveemic, zet	Gjuve	Ano	Ano	Ano
Vnuci	Toorlaräm	Ano	Ano	Ano	Ano
Otec manžela	Kajnana, kajnanäm	Ano	Ano	Ano	Ano
Otec manželky	Djadu(m), djado	Ano	Tam	Ano	Ano
Matka manželky	Babu(m)	Ano	Ano	Ano	Ano
Mladší bratr manželky	Kainčo, šurej	Ano	Ano	Ano	Ano
Starší bratr manželky	Kainä	Ano	Ano	Ano	Ano
Mladší sestra manželky	Baldäza	Ano	Ano	Ano	Ano
Starší sestra manželky	Kako(lum)	Ano	Kakum	Kakum	Ano
Mladší bratr manžela	Kainä(m), dever	Ano	Ano	Ano	Ano
Starší bratr manžela	Bati	Ano	Ano	Ano	Ano
Mladší sestra manžela	Gjurjumdža(m), zälva	Ano	Ano	Ano	Ano
Starší sestra manžela	Kako	Ano	Ano	Ano	Ano
Manželka bratra manžela	Jeltu(m), etäva	Ano	Ano	Ano	-
Manžel sestry manželky	Badžanak	Ano	Ano	Ano	-

Образек 1. Локалности възкуну: 1 – Балчик, 2 – Божурес, 3 – Българево , 4 – Каварна, 5 – Могилиште, 6 – Горицане, 7 – Божаново, 8 – Раковски. Здрож: Google Maps, пак властни ұправа.

Obrázek 2. Bălăgarevo, 2014. Gagauzské exponáty, knihovna.

Obrázek 3. Bălăgarevo, 2014. Ongäl.

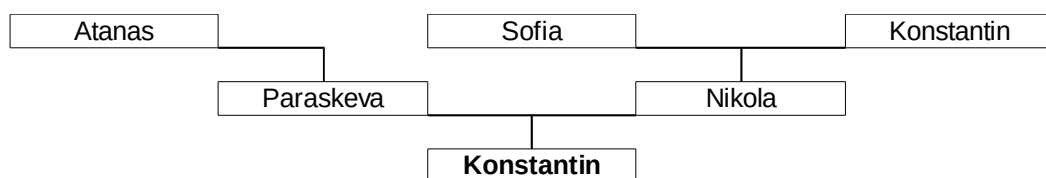
Obrázek 4. Bălgarevo, 2014. Ongăl.

Obrázek 5. Goričane, 2014. Smuteční oznámení.

Obrázek 6. Kavarna, 2014. Smuteční oznámení.

Obrázek 7. Genealogie vlastních jmen Informátora 9.

Obrázek 8. Bălgarevo, 2014.

Obrázek 9. Bălgarevo, 2014.

Obrázek 10. Kavarna, 2014.

Obrázek 11. Božurec, 2014.

Obrázek 12. Rakovski, 2014.

Obrázek 13. Goričane, 2014.